
XS140

Základy psychologie

Komentář: takto nastavený červený text bude ve většině stránek prezentace doplňovat a upřesňovat informace z prezentací (dále budu používat pro *Komentář* pouze zkratku **KOM**)

JARNÍ SEMESTR 2021

Vyučující

PhDr. Josef Lukas, Ph.D.

Kontakt: lukas@ped.muni.cz

Odborné texty: www.jlukas.cz

Konzultační hodiny:

on-line: úterý 10.00 – 11.00 (v Teams)

Zdroje informací ke studiu 1

KOM: týkají se především zdrojů ke studiu v celém pedagogicko-psychologickém modulu; upozorňuji, že většina internetových odkazů na konkrétní téma není z hlediska odbornosti relevantních – prosté zadání konkrétního psychologického termínu např. do Google vám nejspíše vygeneruje mnoho nerelevantních vysvětlení

Sylabus předmětu

<https://is.muni.cz/auth/predmet/sci/jaro2021/XS140>

Internetové zdroje (netřeba příliš vysvětlovat, ale...)

videopřednášky: <http://www.ted.com/topics/psychology>

[Google scholar](#)

Elektronické zdroje (např. ebrary Education, EBSCO, ProQuest...)

Odborné časopisy

[Pedagogika](#), [Československá psychologie](#), [Studia paedagogica](#), [Orbis Scholae](#), [Pedagogická orientace](#), [Psychológia a patopsychologia dieťaťa](#), [E-psychologie](#) a další

Další (populární) zdroje ...od Učitelských novin po denní tisk

Zdroje informací ke studiu 2

KOM: toto je základní literatura k první části předmětu;
pouze jeden zdroj (ovšem ne moc obsáhlý) zde máte on-line na proklik

Základní literatura:

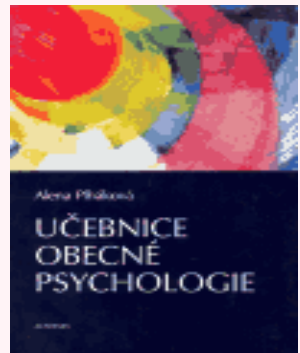
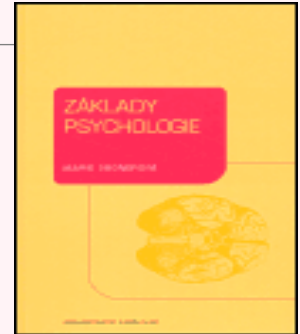
Vágnerová, M. (2004). *Základy psychologie*. Praha: Karolinum.

Plháková, A. (2005). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.

Doplňující literatura:

Hartl, P.; Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

Plevová, I., Petrová, A. (2012). *Obecná psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Předmět psychologie

KOM: zde jen malá poznámka, část *Psychologie jako:* reflektuje i posun v chápání toho, co je psychologie od konce 19. století k současnému vnímání psychologie

Zkoumání psychických jevů...

Psychologie – „nová“ věda s dlouhou tradicí (filosofie)

Psychologie jako:

- věda o duši
- věda o subjektivní zkušenosti
- věda o chování (*behaviorismus*)
- věda o prožívání a chování

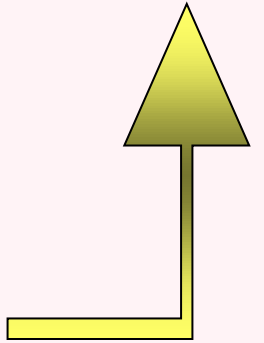
Stručný vývoj psychologie a jejích směrů viz také *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda* (Praha, 2012) – s. 24-28

Definice psychologie

KOM: zde opět jen poznámka, že v tomto předmětu není nutné si pamatovat „přesné“ či doslovné definice, ale spíše pochopit princip

Není snadné *(nebo dokonce možné)* podat **jednoduchou** definici; existuje mnoho odlišných chápání psychologie *(ať již odborných nebo laických)*.

Psychologie – systematické studium lidského chování a prožívání (vnitřních duševních procesů), které není vztaženo pouze k jednotlivci, ale k člověku jako takovému (sociální aspekt).

Různá dělení psychologie 1

KOM: následující 3 stránky dokumentují především fakt, že každá vědecká disciplína se v průběhu vývoje rozšiřuje, dělí na přesněji zaměřené podobory a mimo jiné reflektuje i vývoj společnosti jako takové (např. na začátku 20. století vzhledem k technickým možnostem psychologie reklamy neexistovala)

Psychologické vědy: *základní X aplikované*
teoretické X empirické

Základní psychologické vědy:

- obecná psychologie (základní mechanismy psychiky)
- vývojová psychologie (změny psychiky v čase)
- psychologie osobnosti
- sociální psychologie
- psychopatologie (zkoumání „nemocné“ psychiky)
- *(dějiny psychologie)*

Různá dělení psychologie 2

Aplikované psychologické vědy

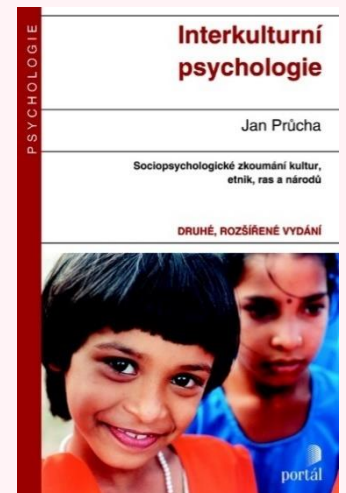
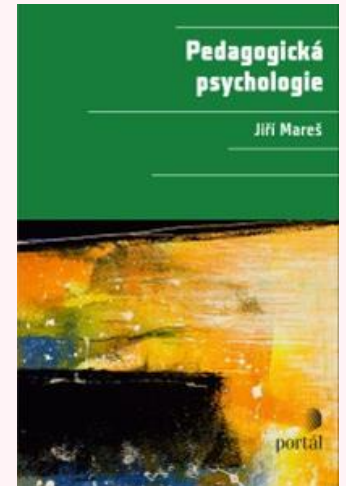
- klinická psychologie (+ psychoterapie)
- poradenská psychologie
- **pedagogická psychologie** (+ školní)

Mareš, J. (2013). *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál.

- forenzní (soudní) psychologie
- psychologie organizací
- psychologie reklamy
- psychologie sportu
- politická psychologie
- **interkulturní psychologie**

Průcha, J. (2007). *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál.

••• ••• ••• ••• ••• •••

Různá dělení psychologie 3

Speciální psychologické vědy:

- psychofarmakologie (vliv chemických látek na psychiku...)
- psycholingvistika (vztah mezi myšlením a řečí)
- neuropsychologie (vztah mezi činností mozku a chováním)
 - neurovědy – aktuálně např. [CEITEC](#)
- zoopsychologie (chování zvířat a případná aplikace do oblasti lidské psychiky)
- psychometrie (konstrukce testů, např. test IQ)

• • • • •

Z toho vyplývá, že psychologicky se lze zabývat téměř čímkoliv 😊

Metody zkoumání v **psychologii** 1

KOM: následující dvě strany se ve velké zkratce snaží představit fakt, že v současnosti většina psychologického poznání musí být podložena nějakým typem zkoumání. Tedy že poznatky typu „to dá zdravý rozum“ opravdu nefungují...

Kvantitativní X kvalitativní metody

- získávány různé typy dat (čísla **x** příběhy)
- odlišné způsoby zpracování (statistika **x** obsahová analýza)
- odlišné interpretace získaných výsledků
- není „lepší“ a „horší“ přístup
- smíšené metody – „nedostatky“ jednoho způsobu zkoumání doplněny odlišným typem výzkumu (kval.+kvan.)

Metody zkoumání v **psychologii** 2

Experiment – většinou uměle vytvořené podmínky, ale...

Pozorování – jiných i sebe (*introspekce*)
– krátkodobé, dlouhodobé (*longitudinální*)

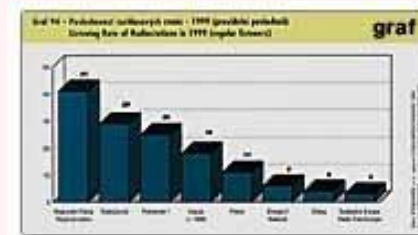
Rozhovor – strukturovaný, polostrukturovaný, volný – různá míra „připravenosti“ psychologa

Anketa

Dotazník (standardizovaný)

Obsahová analýza

Kazuistika

Questionnaire form for a research study. The form includes a header with the logo of the Faculty of Education, Masaryk University in Brno, and the title "Dotazník k výzkumu o vlivu rodiny na psychiku dítěte" (Questionnaire for research on the influence of family on the child's psyche). The form contains several sections for personal information, including name, address, phone number, and email. It also includes a section for the respondent's consent to participate in the study, with a checkbox for "Ano" (Yes) and "Ne" (No). The form is numbered "1" and has a date field for completion.

Příroda x kultura

KOM: zde většinou probíhá debata se studenty, do jaké míry jsou podle nich naše vlastnosti získané nebo vrozené; je nutné poznamenat, že tato debata stále probíhá i v odborných kruzích
Pokud budete mít zájem, na některém on-line setkání se o tom můžeme pobavit

Otázky:

Je psychika člověka ovlivněna více jeho biologickou podstatou nebo prostředím, ve kterém žije?

*Jsou naše vlastnosti **vrozené** nebo **získané**?
(nature vs. nurture)*

Dědičnost – naše podoba (tělesná) je zděděna po rodičích (je to tak i s psychikou?)

Vliv společnosti – naše chování je dáno tím, kde vyrůstáme (platí to vždy?)

V různých obdobích lidského života různý vliv genetických dispozic...

Vliv genetiky silnější na krajních koncích Gaussovy křivky rozložení populace...

Tři „světy“ člověka

KOM: tato část přednášky většinou bývá věnována spíše filosofické úvaze nad člověkem (až na podstatný termín biopsychosociální, který je probírán i později, není tento filosofický pohled součástí zkoušení)

Homo sum et inter homines vivo (Augustinus, *Dopisy*, 78,8)

- jedinec se nachází ve třech nedělitelných světech (oblastech): biologickém, psychickém a sociálním.
- vzájemné ovlivňování, střetávání se protikladů...
- jednotnost a provázanost tří „světů“ (**biopsychosociální** model)

Vědomí

KOM: zde je důležité především orientovat se v různých stavech vědomí a také mít vždy na paměti, že psychické či kognitivní procesy, o kterých bude během semestru řeč, probíhají hlavně když jsme při vědomí

Vědomí – užší a širší pojetí

vědomí x bezvědomí [bdělé prožívání] Ψ

vědomí x nevědomí [znalost souvislostí] fil.

Stavy vědomí (jako úroveň aktivace organismu):

- bdělé vědomí – koncentrovaná pozornost, dobrá orientovanost (schopnost přijímat podněty), schopnost reagovat
- ospalost – vše v nízké míře
- spánek – vše výrazně omezeno

Změněné či rozšířené stavy vědomí (odpoutání se od „tady a teď“ a „já“): spánek, hypnóza, meditace, holotropní dýchání...ale i alkohol, drogy, případně patologické změny vědomí (halucinace)

Ve vědomém (bdělém) stavu probíhají **kognitivní procesy** (vnímání, cití, paměť, myšlení, představivost, učení ...).

! Důležité slovo: kognitivní – poznávací

Kognitivní psychologie – zaměřena na poznávací procesy, či na vztahy mezi procesy, kterými jsou vjemy měněny, redukovány, zpracovávány, vyvolávány a užívány (Neisser)

Vnímání (percepce)

KOM: podstatné je především uvědomit si, že když v psychologii hovoříme o vnímání nejde jen o to, co vidíme, slyšíme..., ale také co o jevech a věcech kolem sebe **víme** – z toho vyplývají i rozdíly ve vnímání světa u lidí (každý ví něco poněkud jiného o stejném objektu)

Čítí – naše „čidla“ (zrak, sluch, hmat...) nám umožňují *kontakt* s předměty okolního světa.

Vnímání – těchto předmětů je pak ovlivněno i naší myslí, našimi *znalostmi* o daném předmětu!

Počitek X vjem

Týká se i našeho vnitřního prostředí (vnímání bolesti)

Jde o aktivní proces vytváření individuálně specifického „pojetí“ reality.

Čím je vnímání ovlivňováno:

- zaměřeností jedince (selekce reality);
- zvyklosti a zkušenosti (co je známé „nevnímáme“);
- aktuální potřeby jedince;
- emoce.

Vnímání jakožto adaptační proces (orientace v prostředí).

Vnímání – zákonitosti

KOM: zde odkáží na text M. Vágnerové

Principy (*Gestalt psychologie*):

- figury a pozadí;
- blízkosti (časové, prostorové);
- podobnosti (seskupování objektů dle podobnosti);
- uzavřenosti a dobrého tvaru;
- symetrie;
- konstantnosti (důležitá zkušenost).

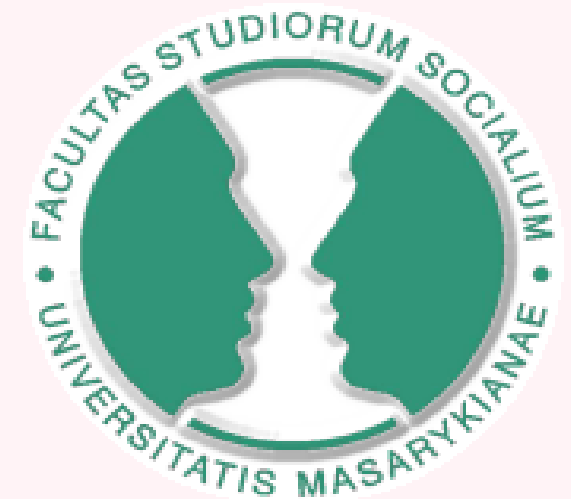
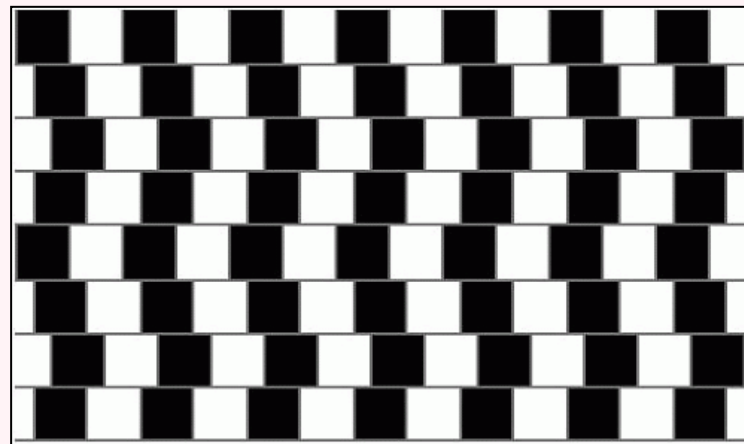
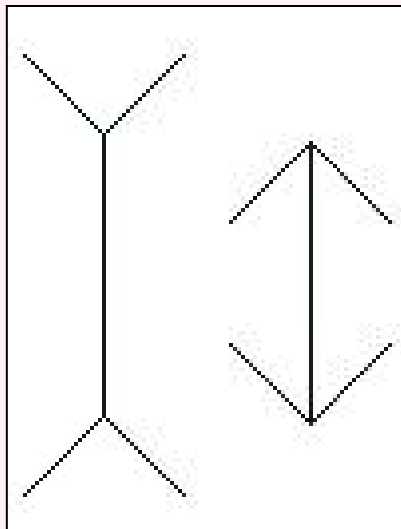
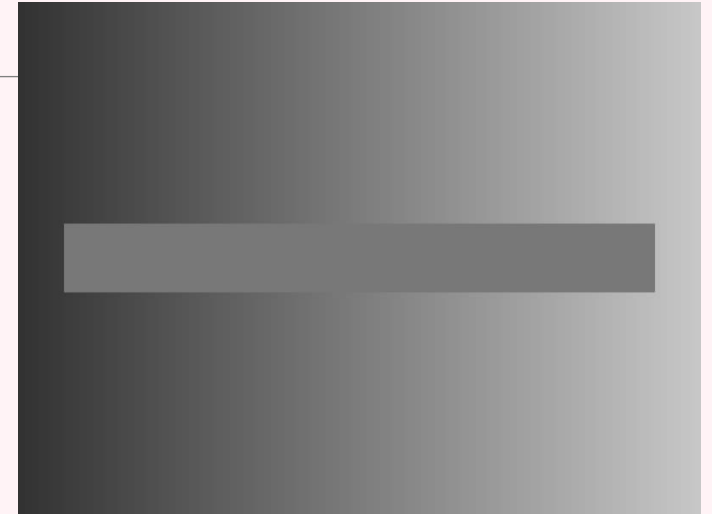
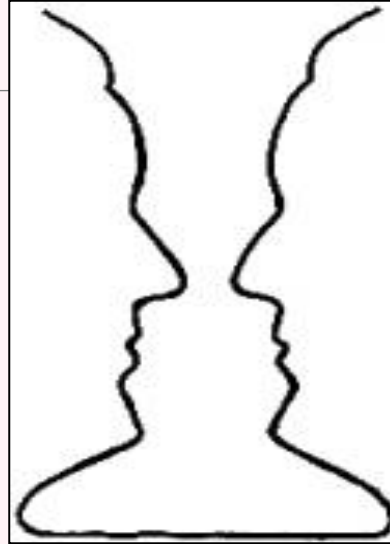
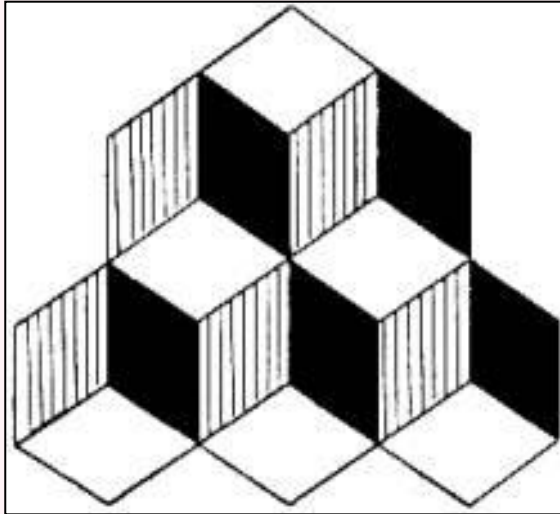
Nad nimi zákon pregnantnosti: co nejjednodušší uspořádání prvků do jednoznačně definovaného celku.

Vše vedeno tendencí zjednodušovat si vnímání okolí.

viz. Vágnerová, 2004, s. 55-56

Nedostatky ve vnímání (smyslové klamy)

KOM: pouze pro doplnění – naše smysly nás, právě ve snaze o „zjednodušování“ vnímání, mohou klamat (pro zájemce: smyslovým klamům je věnováno mnoho stránek na webu)

Jevy spojené s vnímáním (příklady)

KOM: opět doplnění fenoménů, které s vnímáním souvisejí; pro zájemce je v textu odkaz na článek o synestézii (připomínám, že různé odkazy v prezentacích nejsou povinné k prostudování, ale slouží jako doplnění některých témat)

Tělesné schéma – nevnímáme jen okolí, ale i sami sebe; vývoj schématu; poruchy příjmu potravy...

Synestézie – na vnímání podnětu se podílí jiný receptor, než ten předpokládaný (barevné slyšení, zvukové vidění, lexikálně-chuťové synestézie...) [Honzák, R. \(Vesmír 88, 2009/12\)](#)

Automatizace vnímání – Stroopův efekt (jmenujte barvy slov...)

MODRÝ

ČERVENÝ

MODRÝ

ČERVENÝ

Percepční testy

KOM: stránky, začínající tímto odlišným stylem nadpisů, jsou nepovinné. V běžné přednášce zde dokumentuji, že psychologické jevy (a jejich testování), které si představujeme, mají reálný dopad na vzdělávací praxi. Tzn. že za školním neúspěchem dětí již na I. stupni může být např. jejich nedostatečně rozvinuté vnímání

Často diagnostika školských potíží...

Vývojový test zrakového vnímání: hodnocení úrovně zrakového vnímání dětí, které měly nějaké potíže v učení.

Subtesty měří dílčí schopnosti: vizuomotorická koordinace (spojování bodů), figura-pozadí, konstantnost tvaru, poloha v prostoru (*dítě má rozlišit, které tvary jsou obrácené a otočené*), prostorové vztahy (*dítě má obkreslit určité geometrické tvary, které jsou zakresleny do soustavy teček*)

Zkouška sluchové diference (Wepman): zkouška slouží k posouzení schopnosti dětí sluchově rozlišovat zvuky mluvené řeči (rozlišování, zda dvojice bezesmyslných slov je stejná, či nikoli).

Zkouška sluchové analýzy a syntézy: hodnocení úrovně schopnosti rozkládat slova na hlásky a naopak, z hlásek skládat slova.